

รายวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

รหัสวิชา ส๒๓๑๐๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

หน่วยที่ ๑ แนวทางการปฏิบัติตนสู่ความงอกงาม

การพัฒนาการเรียนรู้
ด้วยวิธีโยนิโสมนสิการ

ครูผู้สอน ครูวรัญญา แองสาย

การพัฒนาการเรียนรู้อ ด้วยวิธีโยนิโสมนสิการ

จุดประสงค์

๑. บอกความหมายและหลักการ
ของวิธีคิดแบบอริยสัจและวิธีคิด
แบบสืบสาวเหตุปัจจัยได้ถูกต้อง

จุดประสงค์

๒. ประยุกต์ใช้วิธีคิดแบบอริยสัจและวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัยในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างเหมาะสม

จุดประสงค์

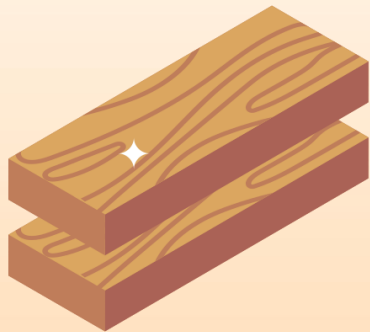
๓. เห็นประโยชน์ของการนำวิธี
คิดแบบโยนิโสมนสิการไป
ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ภาพปริศนา?

ภาพปริศนา?

+

+

ไม้แขวนเสื้อ

โยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการ

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือ การทำความเข้าใจ
ให้ละเอียดถี่ถ้วน การคิดอย่างมีเหตุมีผล ไม่ประมาท
เป็นหลักธรรมที่สอนให้คิดอย่างรอบคอบ ไม่ด่วนสรุป
พิจารณาเหตุปัจจัยและผลลัพธ์อย่างรอบด้าน

อริยสัจ

สี่บสาว
เหตุปัจจัย

วิธีคิด แบบอริยสัจ

หลักการสำคัญ

เริ่มจากปัญหาหรือทุกข์โดย**กำหนดรู้** ทำความเข้าใจ
ปัญหาให้ชัดเจน แล้ว**สืบค้นหาสาเหตุ** เพื่อเตรียมแก้ปัญห
พร้อม**กำหนดเป้าหมาย** ของตนให้ชัดเจนว่าคืออะไร
จะเป็นไปได้หรือไม่ จะเป็นไปได้อย่างไร แล้ว**คิดวาง**
วิธีปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหาให้สอดคล้องกับ
เป้าหมายที่กำหนดไว้

หลักการสำคัญ

ขั้นที่ ๑

แจกแจงปัญหา ทำความเข้าใจสภาพและขอบเขตของปัญหาให้เข้าใจชัดเจนว่าเป็นอะไร คืออะไร เป็นที่ตรงไหน (ทุกข์)

ขั้นที่ ๒

สืบสวนเหตุแห่งทุกข์ที่จะพึงละ คือ วิเคราะห์ค้นหามูลเหตุหรือต้นตอของปัญหาซึ่งจะลองแก้ไข กำจัด หรือทำให้หมดสิ้นไป (สมุทัย)

หลักการสำคัญ

ขั้นที่ ๓

เล็งเป้าหมายให้ชัดซึ่งการดับทุกข์ที่จะทำให้สำเร็จ คือ เล็งเห็นชัดจนถึงภาวะปราศจากปัญหาซึ่งมุ่งหมายว่าคืออะไร เป็นไปได้จริงหรือไม่ อย่างไร (นิโรธ)

ขั้นที่ ๔

จัดวางวิธีการดับทุกข์ที่จะต้องปฏิบัติ คือ กำหนดวางวิธีการและแผนการและรายการที่จะต้องทำในการที่จะแก้ไขปัญหา กำจัดสาเหตุของปัญหาให้สำเร็จ โดยสอดคล้องกับเป้าหมาย (มรรค)

วิธีคิดแบบอริยสัจ ๔ คือ การมองปัญหาและสถานการณ์

ผ่านมุมมอง ๔ ประการ

ทุกข์ (ปัญหา)

สมุทัย (สาเหตุ)

นิโรธ (เป้าหมายของการดับทุกข์)

มรรค (แนวทางการดับทุกข์)

วิธีการนี้จะช่วยให้เข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง หาทางแก้
ปัญหาที่ต้นเหตุ และกำหนดเป้าหมายในการแก้ปัญหา
ได้อย่างชัดเจน

**วิธีคิด
แบบสืบสาว
เหตุปัจจัย**

หลักการสำคัญ

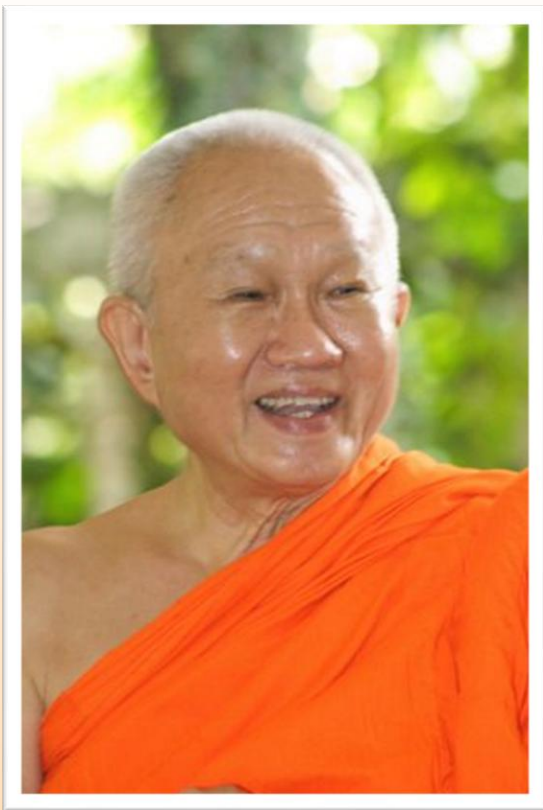
หมายถึง การค้นหาความจริงอย่างต่อเนื่องจากต้นสู่ปลาย จากผลสู่เหตุ ดูผลกระทบจากสิ่งหนึ่งไปสู่อีกสิ่งหนึ่งอย่างเชื่อมโยงกัน สำนวนไทยใช้ว่า **“สืบสาวราวเรื่อง”** คือค้นหาความจริงของเรื่องนั้นว่าเป็นอย่างไร เกิดขึ้นได้อย่างไร และจะมีผลอย่างไร

เหตุ หมายถึง ต้นเรื่อง ต้นเค้า ซึ่งอาจเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ สถานการณ์ในชีวิตความเป็นไปของสังคม พฤติกรรม หรือการกระทำที่เกิดผลดีและชั่ว

ปัจจัย เป็นองค์ประกอบหรือเงื่อนไขที่สัมพันธ์ส่งเสริมให้เหตุมีผลกระทบที่ชัดเจน ปัจจัยเกื้อหนุนให้เหตุเกิดขึ้นในทางที่ดี ผลดีก็ย่อมประจักษ์ชัดเจน หากมีปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ชั่ว ก็ย่อมส่งผลชั่ว

เหตุ ปัจจัย และผล ย่อมปรากฏต่อเนื่องกันไปในชีวิตอย่างไม่รู้จบ เราจึงควรฝึกวิธีคิด สืบสาวเหตุปัจจัยอย่างมีหลักการ ไม่มีอคติ พิจารณาตามความจริงของสิ่งที่ เป็น ใช้หลักธรรมวิเคราะห์ผลดีผลเสียด้วยใจเป็นกลาง ก็จะเป็นแนวทางให้เราเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง

วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย
เป็นวิธีคิดตามหลักปฏิจจสมุปบาท
มีแนวปฏิบัติ ๒ แนวคือ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)

ภาพจาก <https://www.pinterest.com/pin/๕๘๕๖๐๘๗๕๗๗๗๑๑๗๖๑๕/>

๑. คิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ

๒. คิดแบบสอบสวนหรือตั้งคำถาม-คำตอบ เช่น อุปาทาน มีเพราะอะไร เป็นปัจจัย อุปาทาน มีเพราะตัณหา เป็นปัจจัย ตัณหา มีเพราะอะไร เป็นปัจจัย ตัณหา มีเพราะเวทนา เป็นปัจจัย

การคิดสืบสาวเหตุปัจจัยนั้นต้องคิดพิจารณาตามที่เป็นจริงและเป็นกลาง ไม่ใช่ข้อมูลข่าวสารที่บิดเบือน หรือคิดตามอารมณ์เพียงชั่วคราว เพราะอาจทำให้สรุปผิดพลาดได้

การคิดสืบสาวเหตุปัจจัยอาศัยความเป็นเหตุ
เป็นผลต่อเนื่องจากกันและกัน การใช้สติปัญญา
วิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้สิ่งหนึ่งมีเกิดขึ้น

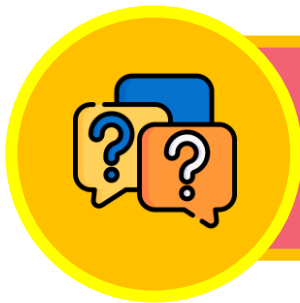
และองค์ประกอบที่ทำให้สิ่งหนึ่งดับไป ลึ้นไป
เป็นวิธีคิดที่ทำให้เราสามารถแก้ปัญหาได้
นอกจากนั้นยังช่วยให้เรารู้เท่าทันความเป็นจริง
มีชีวิตที่สงบสุข

“เกมออนไลน์กับผลการเรียน”

เด็กชายคนหนึ่งชื่อ บาส เขาเป็นนักเรียนมัธยมต้นที่เรียนเก่งและเป็นทีภาคภูมิใจของพ่อแม่ แต่วันหนึ่งบาสได้รู้จักกับเกมมือถือนยอดฮิตเกมหนึ่ง เพื่อน ๆ หลายคนก็เล่นกัน บาสติดเกมนั้นมากจนเล่นทั้งวันทั้งคืน ทำให้เขาอนดึกและไม่ทำการบ้าน ผลการเรียนจึงตกต่ำลงอย่างเห็นได้ชัด พ่อแม่พยายามตักเตือน แต่บาสก็ยังคงเล่นเกมเหมือนเดิม จนวันหนึ่งครูเรียกพ่อแม่มาพบเนื่องจากคะแนนสอบของบาสต่ำมาก บาสรู้สึกอับอายและเสียใจ

คำถามชวนคิด

หากจะแก้ปัญหาของบาส
โดยใช้วิธีการคิดแบบอริยสัจ
จะมีแนวทางการคิดแก้ปัญหา
อย่างไร

คำถามชวนคิด

หากจะแก้ปัญหาของบาส
โดยใช้วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย
จะมีแนวทางการคิดแก้ปัญหา
อย่างไร

ชั้นปฏิบัติ

คำชี้แจง

คำชี้แจงกิจกรรมนักเรียน

- นักเรียนเลือกปัญหาด้านการเรียนรู้ของตนเอง ๑ ปัญหา มาวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขโดยใช้วิธีการคิดแบบอริยสัจและวิธีการคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย โดยบันทึกคำตอบลงในใบงานที่ ๑๔
- นักเรียนวิเคราะห์ความสำคัญของการประยุกต์ใช้วิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการในการดำเนินชีวิต และบันทึกคำตอบลงในใบงานที่ ๑๔

คำชี้แจงบทบาทครูปลายทาง

- นักเรียนทำใบงานที่ ๑๔ เรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีโยนิโสมนสิการ
- ให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม

ใบงานที่ ๑๔

เรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้ ด้วยวิธีโยนิโสมนสิการ

(สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th)

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามตามประเด็นที่กำหนดให้สมบูรณ์

๒. จงเลือกปัญหาด้านการเรียนรู้ของตนเอง มาวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขหรือพัฒนาด้วยวิธีคิดแบบอริยสัง
และวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย

ปัญหา :

.....

.....

๒.๑ แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีคิดแบบอริยสัง

ทุกข์ : .....

สมุทัย : .....

นิโรธ : .....

มรรค : .....

๒.๒ แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓. จงวิเคราะห์ความสำคัญของการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีโยนิโสมนสิการ (อย่างน้อย ๓ ข้อ):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำถามชวนคิด

นักเรียนคิดว่าการพัฒนาการ
เรียนรู้ด้วยวิธีโยนิโสมนสิการ
มีความสำคัญอย่างไร

แนวคำตอบ

การพัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีโยนิโสมนสิการ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างกระบวนการคิดที่มี เหตุผล รอบคอบ และลึกซึ้ง เพราะวิธีโยนิโสมนสิการ เป็นการคิดอย่างมีระบบ วิเคราะห์อย่างแยบคาย และ มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลได้อย่างชัดเจน ทำให้มีทักษะในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจอย่างมี ประสิทธิภาพ

สรุปบทเรียน

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

วิธีคิดแบบอริยสัง

กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน คิดวางวิธีปฏิบัติที่จะ
กำจัดสาเหตุของปัญหาให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้

- ขั้นที่ ๑ กำหนดรู้ คือ แจกแจงปัญหา
- ขั้นที่ ๒ สืบสวนเหตุแห่งทุกข์ที่จะพึงละ
- ขั้นที่ ๓ เล็งเป้าหมายให้ชัดซึ่งจะทำให้การดับทุกข์สำเร็จ
- ขั้นที่ ๔ จัดวางวิธีการดับทุกข์ที่จะต้องปฏิบัติ

วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย

การค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา ไม่ใช่แค่แก้ที่อาการ แต่หา
ว่าอะไรคือ ต้นตอ ที่ทำให้เกิดปัญหาซ้ำๆ เพื่อจะสามารถ แก้ไข
ได้ตรงจุดและป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นอีกในอนาคต

การพัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีโยนิโสมนสิการ ทั้งวิธีคิดแบบอริยสังหรือคิดแบบแก้ไขปัญหา และวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย สามารถ
นำไปประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาด่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

บทเรียนครั้งต่อไป

เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง

(๑)

สามารถดาวน์โหลด

ได้ที่ www.dltv.ac.th

สิ่งที่ต้องเตรียม

ใบงานที่ ๑๕

เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง (๑)

สามารถดาวน์โหลด

ได้ที่ www.dltv.ac.th

